

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

XII. KÖTET. VIII. SZÁM. 1885.

NYELVÉSZETI MOZGALMAK

A MAI GÖRÖGÖKNÉL.

TÉLFY IVÁN

L. TAGTÓL.

Ára 20 kr.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1885.

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

Első kötet. 1867—1869.

I. Solon adótvényéről. *Télffy Ivántól*. 1867. 14 l. Ára 10 kr. — II. Adalékok az attikai törvénykönyvhöz *Télffy Ivántól*. 1868. 16 l. 10 kr. — III. A legújabb magyar Szentírásról. *Tarkányi J. Bélától*. 1868. 30 l. 20 kr. — IV. A Nibelungének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. *Szász Károlytól*. 1868. 20 l. 10 kr. — V. Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akadémiánk feladása. *Toldy Ferencztől*. 1868. 15 l. 10 kr. — VI. A keleti török nyelvről. *Vámbery Ármintól*. 1868. 18 l. 10 kr. — VII. Geleji Katona István főleg mint nyelvész. *Imre Sándortól*. 1889. 98 l. 30 kr. — VIII. A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. *Bartalus Istvántól*. Hangjegyekkel. 1869. 184 l. 60 kr. — IX. Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen szindarabjai. 1550—59. — 2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. 3. Baldi Magyar olasz Szótárkája 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. — 5. Szenczi Molnár Albert 1574—1633). *Toldy Ferencztől*. 1869. 176 l. — X. A magyar bővített mondat. *Brassai Simueltől*. 1870. 46 l. 20 kr. — XI. Jelentés a felső-austriai kolostoroknak Magyarországot illető kéziratai- és nyomtatványairól. *Bartalus Istvántól*. 1870. 43 l. 20 kr.

Második kötet. 1869—1872.

I. A Konstantinápolyból legújabbban érkezett négy Corvin-codexről. *Mátray Gábor* l. tagtól. 1870. 16 l. 10 kr. — II. A tragikai felfogásról. Székfoglaló. *Szász Károly* r. tagtól. 1870. 32 l. 20 kr. — III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. *Joannovits Gy.* l. tagtól. 1870. 43 l. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. *Finaly Henrik* l. tagtól. 1870. 47 l. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. *Télffy Iván* lev. tagtól. 1870. 23 l. 20 kr. — VI. Q. Horatius satirái (Ethikai tanulmány). Székfoglaló. *Zichy Antal* l. tagtól. 1871. 33 l. 20 kr. — VII. Ujabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista. II. Margit kir. hercegnő, mint ethikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szótárkája 1582-ből. Második közlés IV. Egy XVI. századbeli növénytani névtár XVII. és XVII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Besenyei előtt) *Toldy Ferencz* r. tagtól. 1871. 124 l. Ára 40 kr. — VIII. A sémi magánhangzókról és megjelölésük módjairól. *Gr. Kuun Géza* lev. tagtól. 1872. 59 l. 20 kr. — IX. Magyar szöveftegetések. *Szilády Áron* l. tagtól. 1872. 16 l. 10 kr. — X. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. *Szenássy Sándor* l. tagtól. 1872. 114 l. 30 kr. — XI. A defterekről. *Szilády Áron* lev. tagtól. 1872. 23 l. 20 kr. — XII. Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. *Szvorényi József* lev. tagtól. 1872. 13 l. 10 krajczár.

Harmadik kötet. 1872—1873.

I. Commentator commentatus, Tarlózatok Horatius satiráinak magyarázóin után. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 1872. 109 l. 40 kr. — II. Apáczai Cséri János Barczai Ákos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében *Szabó Károly* r. tagtól. 1872. 18 l. 10 krajczár. — III. Emlékbeszéd Bitnitz Lajos felett. *Szabó Imre* t. tagtól. 1872. 18 l. 10 kr. — IV. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló *Vadnai Károly* l. tagtól. 1873. 64 l. 20 kr. — V. Emlékbeszéd Engel József felett *Finaly Henrik* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VI. A finn költészetéről, tekintettel a magyar ősköltészetre. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1873. 135 l. 40 kr. — VII. Emlékbeszéd Schleicher Ágost, külső l. tag felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 16 l. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az araboknál. Dr. *Goldziher Ignác*tól. 1873. 64 l. 30 kr. — IX. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 1873. 12 l. 10 kr. — X. Adalékok Krim történetéhez. *Gr. Kuun Géza* l. tagtól. 1873. 52 l. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. *Riedl Szende* lev. tagtól. 51 l. 20 kr.

Negyedik kötet. 1873—1875.

I. szám. Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére, különös tekintettel a magyarra. *Brassai Simuel* r. tagtól. 1874. 151 l. 40 kr. — II. szám. Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khálýmik dana hangjegye. 1874. 32 l. 20 kr. — III. szám. A classica philológiának és az összehasonlító árja nyelvtudománynak mívelése

NYELVÉSZETI MOZGALMAK A MAI GÖRÖGÖKNÉL.

TÉLFY IVÁN

L. TAGTÓL.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1885.

FRANKLIN-ÍRSULAT NYOMDÁJA.

Nyelvészeti mozgalmak a mai görögöknél.

(Olvastatott a M. T. Akadémia 1885. márcz. 30-án tartott ülésében.)

I.

Kontos Konstantin, athéni egyet. tanár, kiadta 1882-ben az újgörög nyelvre vonatkozó nyelvészeti észrevételeit. (Κωνσταντίνου Κόντου γλωσσικαὶ παρατηρήσεις ἀναφερόμεναι εἰς τὴν νέον ἐλληνικὴν γλῶσσαν. Ἐν Ἀθήναις. Nagy 8.-rét. α'—λβ' és 1—593 lap. Ára 14 drachma.)

Ezt a munkát jutalomra méltónak ítélte a párisi *Association pour l'encouragement des études grecques en France*. — Kontos megbírál benne a mai görög irodalmi nyelvben előforduló számos szót, s megmutatja, hogy miképen kellene azokat, az ó-kori remekírók példája szerint írni vagy másokkal fölcserélni. De egyúttal a német tudósok által kiadott görög írók szövegében is talál gyakran a helyesírás ellen elkövetett hibákat, melyeket kiigazít.

A bevezetésben, mely harmincz lapra terjed, elmondja, hogy némelyek nem gondolnak a helyesírással, a név- és ige-ragozás, a szószármaztatás és összetétel szabályaival, az analogiával.

Azután áttér a részletekre s kétszáz szakaszban kétszáz szót és szólásmódot tárgyal, melyeket hibásoknak tart.

Munkáját nem írta sem szótári sem nyelvtani alakban, hanem a mit már máskor is írt vala s a mit azóta alkalmilag gyűjtött, azt itt minden rendszer nélkül egyes cikkekben adja elő. De a könyv végéhez (547—593. lap) a tárgyalta szók betűrendes jegyzékét csatolta.

A hangsúlyozásra nézve rosszalja a Λαμπρόλλος, Κορίννα, Σιβύλλα írását, e helyett Λάμπρολλος, Κόριννα, Σίβυλλα. Mert az

υλλος-ra végződő szóknak a klasszikus nyelvben a végharmadik szótagon van a hangsúlyuk mint Ἀντολλος, Ἀρίστολλος, Βάθυλος. Ellenben az υλος végűek a végmásodik szótagon hangsúlyoztattak, mint Αἰσχύλος, Κρατύλος, Χρεμύλος. Továbbá a λλα és ννα végű szókban az α rövid volt, következésképp a végharmadik szótagra esett a hangsúly, mint Μέλιννα, Τύριννα, Γλόκιννα, Πράξιλλα, Μύριλλα, Σένόλλα, Νίκωλλα. Azért Bekker és Dindorf kiadásaiiban Τελεσιλλα is hibás, Τελέσιλλα helyett.

A διαλυτής-t sem hagyja helyben, melyet Thukydidesnél (III, 82, 5.) minden kiadó követ, mert az ἀναλύτης, δεσμολύτης, κομβολύτης (zsebmetsző) analogiája szerint διαλύτης a helyes hangsúlyozás.

Kontos rosszalja, hogy némelyek két szigmával írják az Ἰλισσός-t Ἰλισός helyett. De Herodotnál (VII, 189.) minden kézirat és kiadás két szigmát mutat föl. Csak sokkal későbbben írták némelyek e szót két szigmával.

Szintűgy van ez Λάρισσα-val, melyet Kontos szerint csak egy szigmával kellene írni. De régi kéziratokban és érmeken mind a két írás előfordúl; az Iliasban pedig (II, 841.) Τῶν οἱ Λάρισσαν ἐριβόλακα ναιετάσκον. Azt mondhatná ugyan valaki, hogy itt a vers kedvéért van két σ; de nincs úgy, mert az ι e szóban már maga is hosszú.

Feltűnő, hogy Kontos a τούνομα ellen is tesz kifogást, azt mondván, hogy ennek összeolvadása, τὸ ὄνομα helyett, idegenszerűnek látszik a mai beszédben. ἡ κατὰ συναλοιφήν ἐκφορὰ τοῦ νομα φαίνεται ἀλλοτρία τοῦ καθ' ἑμᾶς λόγου. Ez következetlenség; mert ha szerinte mindig a klasszikus nyelv az irányadó, mikép gáncsolhatja a klasszikus polgárjogú τούνομα-t?

Az igei előrag helytelen használatát is több írónak veti a szemére; péld. ἡμφιβλλον (ἡμφιβᾶλλω-tól), ἐπρόβαλλον (προβάλλω-tól). De erre azt lehetne válaszolniok, hogy már Xenophon Anabasisában (II, 5, 33.) áll ἡμφιγνόουν (ἡμφιγνόω-tól) és Plato Sophistájában (23. feje. p. 236, C.) ἡμπεγνόουν; — s hogy παροινέω-tól van Xenophon Anabasisában (V, 8, 4.) ἐπαρώνησα, Demosthenesnél pedig (Aristocrat. ell. p. 658, §. 14.) ἐπαρώνει. Továbbá a klasszikus nyelv szótárai szerint ἡμφιέννυμι-től ἡμφίεσα, ἐπίσταμα-tól ἡπιστάμην, ἀφίτημι-től ἡφίσειν, καθέζομαι-től ἐκαθέζομαι fordúl elő.

A régmúlt idő kettős előragának elhagyása miatt is korhol némely író, s azt mondja, hogy engedjék át ezt az elhagyást a népnyelvnek, ellenben az irodalmiban használják a kettős előragot; tehát *κεκομμένος*, *κεχυμένος*, *λελυμένος* az irodalmi, és *κομμένος*, *χυμένος*, *λυμένος* a népnyelvben. De ennek daczára elvetendőnek tartja némelykor a kettős előragot az irodalmi nyelvben is; péld. *πλακωμένος* szerinte jobb mint *πεπλακωμένος* (lemezelt), mert jobban hangzik. — Egyébiránt tudjuk, hogy már a homéri költeményekben is hiányzik némelykor a kettős előrag. Ha tehát a mai költők is ezt teszik, méltán hivatkozhatnak a tiszteletreméltó hajdankorra.

Nem látni be, miért ad elsőséget a *σκοτώνω*-nak a *σκοτώ* fölött, minthogy ez a klassz. nyelv szótáraiban szerepel s a bizantinoknál is *ölök* jelentése volt, vagy hogy miért tartja jobbnak a *πληρώνω*-t a *πληρώ*-nál, a *φοφᾶ*-t a *φοφεῖ*-nél, melyek szintén klasszikus szók.

A *τηλέγραμμα* helyett *τηλεγράφημα*-t kell szerinte használni a következő szók analogiája alapján: *δελτογράφημα*, *ζωγράφημα*, *λογογράφημα*, *πλαστογράφημα*, *πολιτογράφημα*, *σκιαγράφημα*, *σπηλογγράφημα*, *συμβολογράφημα*, *χειρογράφημα*, *ψευδογράφημα*. E szókkal függnek össze a *ζωγραφέω*, *λογογραφέω*, *πλαστογραφέω*, *πολιτογραφέω*, *σκιαγραφέω*, *σπηλογγραφέω*, *συμβολογραφέω*, *χειρογραφέω*, *ψευδογραφέω* igeik. De a *γραφέω*-val, mely egyébiránt csak összetételekben fordul elő, ugyanegy jelentményű a *γράφω* s ez függ össze a *γράμμα*-ra végződő nevekkel, mint *ἀνάγραμμα*, *ἀντίγραμμα*, *διάγραμμα*, *ἐπίγραμμα*, *παράγραμμα*, *περίγραμμα*, *πρόγραμμα*, *σύγραμμα*, *ὕπγραμμα*. Következőleg ha *τηλεγράφω* volna használatban, nem lehetne kifogás a *τηλέγραμμα* ellen; a mai görög azonban azt mondja *τηλεγραφῶ* (= *τηλεγραφέω*) s így jobb a *τηλεγράφημα*; jöllehet mind a *τηλέγραμμα*-t mind a *τηλεγράφημα*-t használják. S minthogy a *telegramm*-ot már az egész világ elfogadta és *verba usu valent*, azért a *τηλέγραμμα*-t sem kell oly nagyon kárhozatni.

A *διδασκαλῶ*ról (*διδασκαλέω*) azt mondja, hogy meg nem állhat, mert sehol sem található; de Sextus Empiricusnál (u. mathem. ell. 2, 42.) előfordul *κακοδιδασκαλέω*.

Elvetendőnek tartja az *ἐνθαρρύνω*, *ἐνθάρρυνσις* (*fölbátorítok*, *fölbátorítás*) szót, mert a klasszikus nyelvkincsben csak

θαρσῶ, θαρρῶ, θαρσύνω, θαρρύνω, καταθαρρύνω, ἐπιθαρρύνω, παραθαρρύνω, ἀναθαρρῶ, ἀναθαρρύνω fordul elő.

De ezért még nem kell az ἐνθαρρύνω és ἐνθάρρυνσις szót elvetni; mert nem ellenkeznek a görög nyelv természetével, minthogy ἐν is valódi görög s θαρρύνω is az. Lássuk most, vajjon a θαρρύνω-ból jól képeztetett-e a θάρρυνσις szó. Az ύνω végű igéknek csakugyan megfelelnek υνσις végű nevek, péld. ἀδρύνω (érlelek) ἄδρυνσις, — βαθύνω (mélyítek) βάθυνσις, — βαρύνω (súlyosítok, nehezítek) βάρυνσις, — ἐυθύνω (egyenesítek, irányítok, igazgatok) εὐθυνσις, — κακύνω (rosszá teszek) κάκυνσις, — λεπύνω (vékonyná teszek) λέπυνσις, — ὀτρύνω (ösztönözök) ὀτρυνσις, — παχύνω (kövéritek) πάχυνσις, — πραΐνω (enyhítek) πράυνσις.

Szerinte rossz a σιταγωγῇ (gabonabevitel) σιταγωγία helyett. De a klassz. korban szokásos volt az εἰσαγωγῇ (bevitel) és ἐξαγωγῇ (kivitel). Így Platonál (Törv. VIII. p. 847. D.): ἔστωσαν κύριοι εἰσαγωγῆς τε καὶ ἐξαγωγῆς. S Isokratesnél (Trapezitik. 270, B.) valamint Demosthenesnél (Phormio ell. 917, §. 36.) σίτου ἐξαγωγῇ fordul elő.

Helytelennek tartja a δισκοβολή-t is δισκοβολία helyett; de hogy nincsen igaza, azt bizonyítja a régi βολή (dobás) ἀντιβολή, (ellendobás), ἀποβολή (eldobás), ἐκβολή (kidobás), ἐμβολή (bedobás).

Sem az általa rosszalt ἀνθρωποσφαγή, sem az általa jobbnak tartott ἀνθρωποσφαγία nincs meg a klassz. nyelv szótáraiban. De az előbbi mégis jó, mert a klassz. nyelvben megvolt a σφαγή.

Gáncsolja a βιβλίοφιλος, ἐλληγόφιλος, εἰρηνόφιλος, τουρκόφιλος, ῥωσσόφιλος, τλαβόφιλος s hasonló szótakat, mert a régieknél a könyvszeretőt φιλόβιβλος-nak s a hellének barátját φιλέλληnek nevezték. De nem lehet tagadni, hogy voltak már regen ugyanegy jelentményű szók, melyekben a φιλο majd a szó első, majd végrészét képezte; péld. φιλόλληλος és ἄλληλόφιλος (egymást szerető), φιλεργός (munkaszerető) és a személynév Ἐργόφιλος, — Φιλέρημος és ἐρημόφιλος (a magányt szerető), Φιλογαστρορίδης és γαστροφιλος (a hasát szerető, tobzódó), Φιλογύναιος, Φιλογύνης, Φιλόγυνος és γυναικοφίλης, γυναικοφίλας (a nők barátja), Φιλόθεος és θεόφιλος (istent szerető), Φίλοινος (a bort szerető) és személynév Οἰνόφιλος, — φιλόπαις és παιδόφιλος (gyermek barátja),

φιλόχρηστος és χρηστόφιλος (a jót, a jó embereket szerető), φιλόχρυσος és χρυσόφιλος (az aranyat szerető) φιλοχωρῶ és χωροφιλῶ (szeretek valamely helyen tartózkodni).

Következőleg, habár a φιλέλλην és φιλόβιβλος elsőseget érdemelnek is az ἑλληνόφιλος és βιβλιόφιλος fölött, minthogy csak azokat találjuk kizárólagos használatban a régieknél; mindazáltal nem lehet a τουρκόφιλος, ῥωσσόφιλος, σλαβόφιλος szókat a kimutatott példák alapján elvetni, melyek szerint ezek épen oly jó szók, mint a φιλότουρκος, φιλόρωσσος és φιλόσλαβος.

Kontos hivatkozik Cobetre, a ki a Λόγιος Ἑρμῆς-ben azt állította, hogy φιλόθεος = istenszerető, θεοφιλής pedig = istentől szeretett. Ezt valószínűleg a Kr. utáni III-ik századbéli Menander rhetorikájából merítette, hol az áll, hogy θεοφιλότης = az isten szeretete valaki iránt, φιλοθεότης pedig = isten iránti szeretet.

Igy tehát a φιλο a szó elején *cselekvő*, a végén pedig *szenvedő* értelemben volna veendő. S ha ez áll, akkor a βιβλιόφιλος természetesen képtelenség volna, mert nem lehet mondani, hogy valaki a *könyvektől szerettetik*, vagyis, hogy a könyvek *valakit szeretnek*.

De ez a különbség a φιλο *cselekvő* és *szenvedő* értelme között nem állítható föl szabályúl, mert láttuk, hogy a régieknél ugyanegy jelentményű volt a φιλέρημος és ἑρημόφιλος, a φιλογαστρονίδης és γαστροόφιλος, φιλόχρυσος és χρυσόφιλος stb.

Alaptalan tehát a különbség is, melyet Menander után Cobet és Kontos a φιλόθεος és θεοφιλής vagy θεόφιλος között föllállítottak.

Azonban, ha meg is engedjük, hogy némely esetben a φιλο a szó elején *cselekvő*, a szó végén pedig *szenvedő* jelentményű, mégsem állna az, hogy a ῥωσσόφιλος, σλαβόφιλος, τουρκόφιλος rossz szók; mert ha ezekben a szó végén álló φιλος *szenvedő* értelmű, akkor a ῥωσσόφιλος az oroszoktól *szeretett*, a σλαβόφιλος a szlávoktól *szeretett*, a τουρκόφιλος a törököktől *szeretett* embert jelent. De az orosz, szláv, török csak azt szereti, a kiről tudja, hogy szintén szereti, hogy barátja, azaz hogy φιλόρωσσος, φιλόσλαβος, φιλότουρκος. Következőleg a φιλόρωσσος egyszersmind ῥωσσόφιλος is, φιλόσλαβος egyszersmind σλαβόφιλος is, a φιλότουρκος egyszersmind τουρκόφιλος is.

Egyébiránt maga is beismeri, hogy a klasszikus kor után élt görögöknél már szokásban volt a γράφιλος, ξενόφιλος, ἐθνόφιλος, εἰκονόφιλος sat.

Nem helyesli, hogy Korais a vasforrasztást σιδηροκαλλησις-nek nevezte el, mert Herodot (I, 25) ezt két szó által σιδήρου κόλλησις fejezte ki. De ha voltak a régi korban σιδηρο-*val* összetett szók, mint σιδηροβριθής = vas nehézségű (Aristophan. *Békák*, 1402. v.) σιδηροβρώς = vasélesítő (Sophokl. *Ajax* 820. v.) σιδηρόδετος = vasravert (Herodot. IX, 37), σιδηρομήτωρ = a vas anyja, vagyis a föld (Aesch: Prometh. 301. v.) nem lehet a σιδηροκαλλησις ellen sem kifogás.

A παιδοβαπτισμός-t sem kellett volna kárhoztatnia, mert a régi korban is voltak már παιδο-*val* összetett szók, péld. παιδογονία (Plato Sympos. 208. E.), παιδοκτόνος (Euripid. *Dühöngő Herkul.* 835. v.), παιδομανία (Plutarch. *Erotik.* XXIII, 9. pag. 769, B.), παιδονομία (Aristot. *Polit.* VI, 8, 7), παιδοποίησης (Plato, *Törvény.* XII, p. 947, D.) παιδοτροφία (Xenoph. *Oeconom.* VII, 21), παιδοφόνος (Ilias, XXIV, 506.).

Egyébiránt maga Kontos is bevallja, hogy sok szót, mely a klasszikusoknál nem fordul elő, használni lehet, ha a görög nyelv természetével nem harcolnak. Így az igemelléknév καταχωριστέον nem fordul elő a régieknél, de azért mégis valódi görög szó, következőleg használható.

II.

Livadás Theagenes ismertetvén Περί της νῦν ἑλληνικῆς γλώσσης cz. értekezésében Kontos munkáját a Κλειώ tizennégy számában, nem hagyja helyben azokat az erős kifejezéseket, melyeket Kontos a görög irodalom újkori munkásai ellen használ, mivel itt-ott nyelvhibákat követtek el. Nincs író, mondja Livadás, a kinek irataiban nem lehetne valamely nyelvhibára akadni. De azért nem kell mindjárt az ilyen íróról megvetőleg szólni. Bulgaris Eugén, Korais, Dukas, Oekonomos, Byzantios, Kumás, Gennadios, Asópios,¹ Joannu Fülöp, Rankavis, jóllehet irataikban nyelvhibák fordulnak elő, mégis nagy érdemeket szereztek magoknak, mivel három nemzedék merítette munkáikból és szóbeli tanításaikból a klasszikai műveltséget.

Kontos elveti az ἔδωσα, ἔθεσα, ἔφησα, ἔλειψα aoristosokat, mint nem klasszikusokat, Livadás azonban védelmezi, hivatkozva Savelsberg munkájára: «*die Aoriste ἔδωκα, ἔθηκα, ἔφηκα*» és Kuhnnak *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* 26-ik kötetének 6-ik füzetében megjelent cikkére, valamint Haucknak a sz.-pétervári akadémia által kiadott *Mélanges gréco-romains* című értekezésére. Ezekből kitetszik, hogy a kérdéses *σα* végű idomok oly klasszikusok és régiek, mint maga a görög nyelv.

Az ἔλειψα aoristost már Charaxnál a Kr. utáni első századbeli történetírónál találjuk. Lásd Müller *Fragmenta historicorum graecorum* III, p. 637. — Valószínű tehát, hogy ő azzal mint régi idők óta szokásban levővel élt. Nem is hihető, hogy a λείπω-nak már kezdettől fogva csak 2-ik aoristosa (ἔλειπον) lett volna.

Livadás igazat ad ugyan Kontosnak, a ki az ὑπερφηάνεια, περιέργεια, ἄσωτεια, καλλιέργεια, προσδρία szókban az *ει*-t *ι* helyett és a végharmadik szótag hangsúlyozását a végmásodik helyett (ὑπερφηανία, περιεργία, ἄσωτια, καλλιεργία, προσδρία) hibásnak tartja, de megjegyzi, hogy ezt az írást már századok szentesítették, s hogy az ó-korban ἐνεργός-ból ἐνέργεια, a βοηθός-ból βοήθεια lett, nem pedig ἐνεργία, βοηθία. A kétféle írást az idő és hangsúly fölcserélése (ὑπερβιβασμὸς χρόνου) okozhatta. Ugyanis az ὑπερφηάνεια-ban a vég *α* rövid, az ὑπερφηανία-ban pedig hosszú; azért az előbbiben a végharmadikon, az utóbbiban pedig a végmásodikon van a hangsúly. És ha létezett hajdan ἐνέργεια, miért nem lehetne jó a περιέργεια? Azonkívül a Καλαυρία az ó-korban mint Καλαύρεια is fordul elő.

Kontos hibáztatja azokat a mai írókat, a kik a φρενίρης szót *esztelen, örült, eszelős, tébolyodott* jelentményében használják, mivel az a régi korban épen az ellenkezőt jelentette. Erre azt jegyzi meg Livadás, hogy már a Μέγα Ἐτυμολογικόν, Zonares, a korinthetai Gergely a mai értelemben használták a φρενίρης-t. Ez azt bizonyítja, hogy e szó értelme már korán változatott az ellenkezőre. Ilyen érteleváltozások nem ritkák a görög nyelv korszakaiban. Ἰποκριτής régenten csak jó értelemben *színészt* jelentett, később már *képmutatót* is, rossz értelemben. S ez nagyon természetes volt; mert valamint a színész

mást utánoz, úgy a képmutató is, de csak azért, hogy jobbnak látszassék, mint a minő. — A συμφορὰ a klasszikusoknál majd szerencsét, majd szerencsétlenséget jelentett s ez utóbbi jelentményben maradt meg a mai napig.

Az ἀποκλαίω a klasszikusoknál *nagyon sirok*, de már Lukianosnál (Syriai istennő 6.) a középige ἀποκλαίωμα: annyi mint *fölhagyok a sirással*.

Az ἀγέρωχος a homéri költeményekben és Pindarnál *bátor, dicső, becsületszerető*, de Archilochusnál, Alkæusnál s később Polybiustól kezdve mai napig *negédes, vad, nyers, féktelen*.

Ezt még a következőkkel is kiegészítem:

μῦθος a homéri költeményekben *beszédet*, Pindartól kezdve *mesét* jelentett.¹⁾

λέγω jelentése a homéri költeményekben *ágyba fektetni, elaltatni, lesben lenni, pihenni, gyűjteni, kiválasztani; hozzátenni, hozzászámítani; előadni, elbeszélni. A beszélni, mondani* jelentésben csak egyszer fordul elő; a Homér utáni korban pedig általában *mondani, beszélni; azután dicsekedni, kérkedni; magasztalni, megénekelni; nevezni; parancsolni; inteni, tanácsolni; gondolni, vélekedni; fölolvassni; üzenni*.

A λέξις szó a Plato előtti korban sehol sem fordul elő; Platótól kezdve pedig jelentése

1. elocutio, oratio, sermo, stylus. 2. szó, vocabulum. A λόγος jelentése volt 1. *szó*, de Homérnél csak a többes számban; 2. *beszéd*; 3. *emlékmondás, közmondás*; 4. *föltétel*; 5. *határozat*; 6. *ürrügy*; 7. *hír*; 8. *elbeszélés*; 9. *mese*; 10. *történet*; 11. *fogalomhatározás*; 12. *példa*; 13. *számolás, számítás, számadás*; 14. *tekintetbevétel*; 15. *becsülés; érték*; 16. *arány, viszony, arányszám*; 17. *ész*; 18. *megfontolás*; 19. *nézet, vélemény*; 20. *eszes ok*; 21. *lényeg*; 22. *értelem, jelentés*.

Ilyen jelentési átmeneteket Livadás természeteseknek talál, midőn azt mondja, hogy Χρηματίζω a klasszikai korban sokféle, de logikailag összefüggő fogalmat fejezett ki, u. m. *tárgyalni, üzlettel foglalkozni, valakivel közlekedni, törvényszéki ügyeket, folyamodványokat elintézni, audientiát adni, alkudozásokba*

²⁾ Télfy: *A classica philologia encyclopaediája*.

bocsátkozni, tanácskozást, szavazást indítványozni, jóslatot adni, királykép magát viselni, királyi címet fölvenni.

Innen könnyű volt az átmenet a *nevezni, neveztetni* jelentményre, a mint ezt az *Apostolok Cselekedeteiben* (XI, 26.) olvasuk: *Χρηματίσαι πρῶτον ἐν Ἀντιοχείᾳ τοὺς μαθητὰς χριστιανούς.* (Antiochiában nevezték először a tanítványokat keresztényeknek.)

De a minek valaki neveztetik, többnyire az valóban is; azért a *χρηματίζω* a sz. atyáktól fogva a mai napig *lenni* jelentményben is fordul elő; péld. *ἐχρημάτισε διδάσκαλος* (tanító vala).

Lássunk azonban néhány szót, melyeknek Livadás szerint más jelentése van a Szentírásban, mint a klasszikusoknál.

ταπεινῶφρων Plutarchnál s más íróknál *kislelkű, gyáva*, ellenben a Szentírásban a *ταπεινοφροσύνη* *alázatosság*, tehát *keresztény erény*.

De Aeschylus *Prometheusában* (320. o.) azt mondja Okeanus a daczos Prometheusnak: «te soha sem vagy *ταπεινός*». Ez pedig nem jelenthet *gyávát, kislelkűt*, hanem *alázatost*. S ugyanott (908—909. v.) azt mondja Prometheus Zeusról, hogy jóllehet makacs, valamikor még *ταπεινός* leend, azaz *megalázandja* magát.

Euripidesnél (a *Trójai nőkben* 1025. v.) azt mondja Hekuba Helenának, hogy fölékesíti magát, holott rongyos ruhában *ταπεινὴν* kellene járnia. Itt *ταπεινὴ* ismét csak *alázatost* jelent, ellentétben a *dölyfössel*.

Xenophon *Agésilasában* (XI, 11.) olvassuk: «megvetvén a kétkedőket, *ταπεινότερος* vala a szerényeknél», hol *ταπεινότερος* nem lehet *gyávább*, hanem *alázatosabb*.

Plato *Törvényeiben* (IV. könyv, 716. l. A.) a ki boldog akar lenni, az *ταπεινός* csatlakozik az igazságossághoz. Hogy itt *ταπεινός* *alázatost* jelent, az kitűnik az egész szövegből.

Következőleg az összetett *ταπεινόφρων*-ról sem lehet azt állítani, hogy mindig csak *gyávát, kislelkűt* jelentett.

Livadás fölhozván az *ἄγγελος, μάρτυς, ἀπόστολος, εὐαγγέλιον, μεσίτης, παράδεισος, παλιγγενεσία, μυστήριον* szokat, azt mondja, hogy ezek mást jelentenek a klasszikusoknál s mást a Szentírásban.

Azonban az ἄγγελος (*keresztény angyal, mennyei hírnök*) már Homérnél is (Ilias II, 26.) *isteni hírnök*.

A μάρτυς általában *tanút* jelent. S ha a pogány korban világi dolgok mellett lehetett valaki μάρτυς, miért ne lehetett volna a keresztény világban a hit mellett, melynek igazsága mellett vérével is tanúskodott? Tehát a pogány *tanú* és a keresztény *vértanú* között nincs fogalmi ellenmondás.

Ἀπόστολος a klasszikus korban *küldöttet, követet* jelentett. De a keresztény apostolok sem voltak egyebek, mint a hit terjesztésére *kiküldött férfiak*.

Εὐαγγέλιον a régi korban *jó örömhír*. Ez az örömhír a keresztényekre nézve Krisztus tana, az *evangéliom* volt.

Μεσίτης általában *közvetítő*; miért ne lehetett volna tehát ezt a szót a Megváltóra alkalmazni.

Παρ᾽ἑσθῆτος nemcsak *radas*, hanem *mulató-, kéj-, díszkert*et is jelentett az ó-korban. Könnyű volt tehát a keresztény korban a *boldogok* lakhelyét is így nevezni.

Παλιγγενεσία (*Újraszületés*). Ezzel teli van a görög mythologia. Több isten, félisten s az egész természet elhal s ismét fölébred. Nem csoda tehát, hogy ezt a szót a keresztények a *föltámadás* jelölésére használták.

A mysterium pedig Eleusisben is vallási titok volt s a keresztény egyházban is az.

Azt mondja továbbá Livadás, hogy azt, a mit a Szentírás és a mai nyelv ἅγιος (szent) által fejez ki, az a régieknél ἅγιος, σεμνός, ὅσιος, ἱερός volt.

De ebben sincs igaza; mert Isokrates (*Helena dicsérete*, 60. §.) mondja, hogy Lakoniában Menelausnak és Helenának *szent és hazai áldozatokat* (θυσίας ἁγίας καὶ πατρίας) hoznak.

Herodot (II, 41.) szerint Aphroditének *szent temploma* (ἱερὸν ἅγιον) van Atarbechisben; — és (II, 44.) Heraklesnek Tyrusban (ἱερὸν Ἡρακλέους ἅγιον).

Plato (*Kritias* 116, C.) mondja, hogy a fellegvár királyi palotájának közepén Klito és Posidon *szent temploma* (ἱερὸν ἅγιον) hozzáférhetetlen volt.

Abban sincs igaza, hogy a δεῖσιδαιμονία a klasszikusoknál mindig jó értelemben mint *istenfélelem, áhitat, jámborság* fordul elő s hogy csak később s a Szentírásban jelent *babonát, szolgai*

félelmet az istenektől. Mert Theophrast (*Jellemrajzok* 16.) a babonát δεισιδαιμονία-nak és a babonást δειδαίμων-nak nevezi.

Hibásan állítja, hogy a *hal* a klasszikusoknál mindig csak ἰχθύς és sohasem ὀφάριον. Mert Plato, a régi komoedia íróihoz tartozó költőnél ez áll: ἤδη φαγὼν τί πώποθ' . . . ὀφάριον ἔκαμες; «Vajjon even már valamikor halat, rosszúl lettél-e?» (Bothe: *Poëtarum comicorum graecorum fragmenta.* Plato XIX, 2. töredéke.)

Az sem áll, hogy εὐχαριστῶ (köszönök, hálát adok) nem klasszikus szó; mert Demosthenesnél (*Koszorú* 257. l. 92. §.) olvassuk: οὐκ ἐλλείπει εὐχαριστῶν. «Nem fog megszűnni hálát adni».

Azt mondja továbbá Livadás, hogy az *Új-Szövetség* írói megrontották az orthographiát, mivel e szokat találjuk nálok: ἐκχές, φθάνειν, ἔσπειρε, δυσσεβής, ἀντάλαγμα, ἐνχώριον, λήμφομαι, ezek helyett ἐχθές, φθάνειν, ἔσπειρε, δυσσεβής, ἀντάλλαγμα, ἐγχώριον, λήψομαι. Herodotnál azonban (I, 199.) λάμφομαι. De nagy kérdés, vajjon így irtak-e az *Új-Szövetség* szerzői s nem történt-e ez inkább a kéziratok másolójának hibájából? Hiszen a klasszikus írók kéziratainak másolói is tömérdek hibákat követtek el az orthographia ellen. Ugyanez áll a legrégibb fölíratokról is; péld. ἔγκαϊρος (ἐγκαϊρος), ἐνγράψαι (ἐγγράψαι), ἀλάλοις (ἀλλήλοισ), Ἀριστογοίτων (Ἀριστογοίτων), Τελέστας (Τελέστας).¹⁾

Következik-e innen, hogy a nyelv már a klasszikus korban meg volt rontva?

Az sem nyelvrontás az *Új-Szövetségben*, hogy νόκταν, ἄνδραν (νόκτα, ἄνδρα helyett) fordul elő, mert már Plato *Kratylosában* (404, B, 21. fej.) Δήμητρα helyett Δήμητραν áll, és Aristophanesnél (*Thesmophoriasusae*, 1135. v.) μάστιγα helyett μάστιγαν.

A Kr. előtti 161-ben írt egyiptomi görög okmányokban²⁾ ezeket, a mai népnyelvben is használt, kifejezéseket találjuk: περιστέρια (galambok), χεῖραν (kezet, χεῖρα helyett), ἀνοιγω (kinyitok), κλαίγω (sirok, κλαίω helyett), εἶπα (mondám, εἶπον h.),

¹⁾ Franzius: *Elementa epigraphices graecae.* p. 49.

²⁾ *Les Papyrus Grecs* par Brunet de Presle et Egger. Paris, 1866.

αναχωρήθην (visszamentem, ἀνεχώρησα h.), ἐγενόμεην (ἐγενόμην h. lettem).

Alaptalanúl ócsárolja az εἰμί-nek következő alakjait is: ἦμην, ἦς, ἦτω e helyett ἦν, ἦσθα, ἔστω. Mert ἦμην találtatik Xenophon Kyropædiájában (VI, 1, 9.), ἦς a Platonak tulajdonított Axiochosban (365, D.), ἦτω Plato *Köztársaságában* (361, B.) s néhány kéziratban, jöllehet az ἦτω-t a kiadók ἔστω-re változtatták. De maga Livadás elismeri, hogy ἦτω dóri alak.

Livadás hibásoknak tartja az *Új-Szövetségben* előforduló következő szokat is: καθαρίζεις, μισῶς, σύστημα, τέσσαρα, e helyett: καθαρίζεις, μιανός, σύστημα, τέσσαρα. Itt azonban nem gondolt arra, hogy ilyesmit már a régi boeoti és ióni dialectusokban is találunk.¹⁾

Azt sem lehet hibáztatni, hogy a φάρυγξ az *Új-Szövetségben* hímnemű, mert a régi grammatikusok szerint e szó attikailag nőnemű, általában pedig hímnemű volt. Sőt Hippokrates, Euripides és Aristoteles majd hímn-, majd nőnemben használják. A hímnemű ῥύπος (mocsok) már Hippokratesnél is a semlegesben fordul elő.²⁾

Egyébiránt az attikismusra és az új-szövetségi görög nyelvre vonatkozó nézeteket már régen közölte Winer *Grammatik des neutestamentlichen Sprachidioms* című munkájában (Lipce, 1844. 5. kiadás), s oda nyilatkozott (p. 42.), hogy az újszövetségi görög nyelv grammatikai sajátága egészen megfelel a görög nyelv törvényeinek, s hogy a benne előforduló kevés héber szólásmód majdnem észrevehetetlen.

Livadás ócsárolja azokat az írókat, a kik a görög nyelvvel össze nem férő kifejezéseket használnak. Ilyen péld. a πατριωτισμός, melyet frank szerkezetűnek tart, φιλοπατρία helyett, mert πατριωτίζω ige nincs s nem is volt; s így a πατριώτης szó is rossz, φιλόπατρις helyett. Sőt, szerinte a régi hellén inkább φιλόπολις vala, mint φιλόπατρις, mivel a πόλις fogalma elhomályosítja az általános haza fogalmát. A πατριώτης szót, állítása szerint, a barbárokra alkalmazták, kiknek közös hazájuk volt, ellentét-

¹⁾ Télfy: *Középkori görög verses regények*. p. 38. alatt ἐνέβην alatt.

²⁾ Henricus Stephanus: *Thesaurus graecae linguae*.

ben a görögökkel, kik polgároknak (πολιται) nevezettek, mint egy közös, szabad polgárzat (πολιτεία) tagjai.

Ezt nem írhatom egészen alá. Az *Odysszeában* (XV, 227.) azt mondja a költő az Argosból menekülőkről: πατρίδα φεύγων. Aeschylus *Persáiban* (402—403. v.) a haza πατρίς-nak nevezetik, ὦ παῖδες Ἑλλήνων ἴτε, Ἑλευθεροῦτε πατρίδ'. Plato *Kritonjában* (12. fejr. 51. C.) különbség van a πόλις és πατρίς között; mert azt mondja: ποιητέον ᾧ ἂν κλεῦθῃ ἢ πόλις καὶ ἢ πατρίς. S mindjárt utána ez áll: «nem szent dolog erőszakolni sem az anyát, sem az atyát, sokkal kevesbbé pedig a hazát, πολὺ δὲ ἤττον τὴν πατρίδα». — Lykurgusnak Leokrates elleni beszédében olvassuk (76), hogy az attikai polgárok esküdtek, a hazáért harczolni, ἀγωνεῖν τῇ πατρίδι. Ugyanabban a beszédben olvassuk (127), hogy azt meg kell ölni, a ki a hazát elárulja, κτείνειν τὸν τὴν πατρίδα προδιδόντα.

Az sem áll, hogy a πατριώτης-t csak a barbárokról mondták a görögök; mert Plutarch (50—120 Kr. u.) lakomai kérdéseiben (Συμποσιακὰ προβλήματα IV, 6, 1.) Symmachus a görögök hazai istenét, Dionysost, πατριώτην θεόν-nak nevezi.

Jamblichus (a 3. században Kr. u.) azt mondja Pythagoras életrajzában (V, 21.), hogy ez megízleltetni akarta honfitársaival (Samos sziget lakosaival) a tudományok szépségét, γεῦσαι βουλούμενος τῆς τῶν μαθημάτων καλλονῆς τοὺς πατριώτας. Itt tehát a πατριώτας alatt nem barbárokat, hanem görögöket ért.

Az igaz, hogy πατριωτίζω ígére eddig nem akadtunk a szótárakban, de innen nem következik, hogy a πατριωτισμός elvetendő szó, mert van a klasszikus görög nyelvben egy ισμός végű név, melynek ίζω végű igéjét nem találjuk; t. i. ἀφροισμός (tajt, hab).

A δεσποτισμός szó sem fogadható el Livadás szerint, mint-hogy δεσποτίζω ige nincs, hanem δεσποτέω s a görög klasszikusok csak a δεσποτεία szót használták.

Azonban ez ellen azt lehet fölhozni, hogy az ó-korban sok éw-végű ígének mellékalakja ίζω-ra is, főnevek pedig ισμός-ra végződött; péld. ἀηδέω ἀηδίζω, ἀηδισμός (utálat, undor), ἀφρέω, ἀφριζώ, ἀφρισμός (hab, tajt), εὐδαιμονέω, εὐδαιμονίζω, εὐδαιμονισμός (boldogság), ἑταιρέω, ἑταιρίζω, ἑταιρισμός (barátkozás), μοχθέω, μοχ-

θίζω, μοχθισμός (fáradozás, kinlódás), στοιχέω, στοιχέζω, στοιχισμός (sorakozás), τειχέω, τειχίζω, τειχισμός (falépítés).

Az analogia szerint tehát, melyre Livadás is sokszor támaszkodik, δεσποτίζω és δεσποτισμός is a görög nyelv természetével összhangzó szók, jóllehet a klasszikus nyelv szótáraiban nem fordulnak elő.

Másképen vélekedik a francziáktól átvett νεποτισμός-ról, melyet szerinte meg kell tartani, mert származása valódi görög. Ugyanis a νέποδες utódokat, ivadékokat jelentett s ugyanegy értelmű az ἀνεπίδος = ἀνεψιός-szal. Jóllehet tehát νεποτίζω igét nem ismerünk s Livadás a νεποτισμός-t mégis elfogadja, nincsen oka a πατριωτισμός és δεσποτισμός szókat rosszaknak találni, habár πατριωτίζω és δεσποτίζω igékre még nem akadtunk.

A φανατισμός szót sem találjuk a görög klasszikusokban s mindamellett Livadás helybenhagyja, jóllehet φανατίζω igét nem ismerünk a görög hajdankorban.

Φρασεολογία szerinte hibás szó, φρασσιολογία helyett. Ezt bizonyítja az analogia; mert az attikaiaknál nem volt φρσεολογία, hanem φρσιολογία. Az analogiát azonban csak sok példa által lehet megállapítani. Azért kiegészítésül ide iktatom a következő szókat: αἰρεσιμαχός (nem αἰρεσεομάχος) felekezeti küzdő; κονιόπους (nem κονεόπους) lábtalp, poros lábú; ληξίαρχος (nem ληξέαρχος) polgárkönyv vezetője; ὀφιογενής (nem ὀφεογενής) kigyószármazású; ὀφιόδειρος (nem ὀφεόδειρος) kigyónyakú; παρδαλιοκτόνος (nem παρδαλεοκτόνος) párduezőlő: πολιορκία (nem πολεορκία) város ostroma; φρσιογνωμονία (nem φρσεογνωμονία) physionomia.

E példákra támaszkodva szabályul lehet fölállítani, hogy az ις (gen. εως) végű szók az összetételben megtartják, de csak iónilag, az ι hangot. Következőleg a *gnoseologia* is iónilag *gnossiologia*. Azonban attikailag jó.

A χίμαιρα szót, mondja Livadás, soha sem használták a régi görögök a hiú képzelet, ábránd kifejezésére. Erre más szavuk volt, t. i. φαντασιοκοπία, φαντασιολογία.

Itt azonban meg kell jegyeznem Livadás ellenében, hogy a régi *Chimaera* nevű szörny elől oroszlán, hátul sárkány s közepén kecske, csakugyan a képzelet szüleménye volt. Ha tehát a mai görögök, úgy, mint más nemzetek, a hiú képzeletet metaphorice *chimaera* által fejezik ki, az nem hiba.

Utopia-t, *Utopista*-t nem szükséges Livadás állítása szerint átvenni a görög nyelvbe, mivel az e szó által kifejezett fogalmat nagyon jól fejezte ki már Aristophanes a *νεφελοκοκκυγία* (kakuk-fellegvár) által.

Itt megfeledezett Livadás arról, hogy *Utopia* is (Ὀυτοπία) görög eredetű, mely οὐτ' (sem) és ὅπη-, ὅποι-ból (hol, hová) keletkezett, következésképp *schol*-t, *schová*-t, *nem létező országot* jelent. Ugyanerre az eredményre jutunk, ha Utopiát a görög ου (nem) és τόπιον, többesben τόπια (helyecske) szóktól származtatjuk.

Ὀφθαλμολόγος, ὀφθαλμοῖατρος, ἀνατόμος, ἀνατομία, παθολόγος, παθολογία Livadás szerint hibás szók, ezek helyett: ὀφθαλμικός, ἀνατομικός, ἀνατομική (értetődik τέχνη), παθολογικός, παθολογική (τέχνη).

Habár a kifogásolt szókat nem találjuk az ó-kori szerzőknél, még sem tartom hibásoknak, minthogy a régieknél volt számos λόγος- és τόμος-, λογία- és τομία-végű szó; péld. ἀκριβολόγος, ἀκριβολογία, — ἀπεραντολόγος ἀπεραντολογία, — ἀρχαιολόγος, ἀρχαιολογία, — ἀστρολόγος, ἀστρολογία, — βραχυλόγος, βραχυλογία, — γενεαλόγος, γενεαλογία, — δρυοτόμος, δρυοτομία, — θεολόγος, θεολογία, — λατόμος, λατομία, — μετεωρολόγος, μετεωρολογία, — μυθολόγος, μυθολογία, — σκυτοτόμος, σκυτοτομία, — τεχνολόγος, τεχνολογία stb.

Végre maga Livadás is azt állítja, hogy a hullabonczolás kifejezésére a régi nyelvben nem létező νεκροτομία-t lehetne használni. Alaptalanul támadja meg tehát az ἀνατομία szót.

III.

Oekonomidis görög-olasz munkájában Ἐποικία Λοκρῶν γράμματα (Patto colonario de' Locri. Ἐν Ἀθήναις 1869) így magyarázta a 83-ik lapon a νέποδες-t, melyet főlebb a *nepotismos* fejtegetésénél Livadás is valódi görögnek tart: Valamint a latinban a *gnascor*-ból, *gnatus*-ból a *g* elvetése után *nascor* és *natus* lett, úgy a γέν-ποδες s áttétel által γνέ-ποδες-ből keletkezett a νέποδες = nepotes. A νέποδ-ból synkope által lett νεπδ = νεπτ valamint a latinban *neptis* s az intensív *a* előraggal ἀνεπδ. Ebből pedig ἀνεπιδός, ἀνεπτιός, ἀνεπτιός, ἀνεψιός. Így tehát a νέποδες

nem egyszerű név s gyöke nem $\nu\sigma\pi$, a mint Curtius gyanítja (Grundzüge der griech. Etymologie). Feltűnő, hogy Curtiusnak nem volt Oekonomidis munkájáról tudomása.

Kontosnak állítása, hogy e szókat Ἀλεξανδρινός, Βυζαντινός, Φλωρεντινός, Παρισινός, Παλατινός hibásan hangsúlyozzák e helyett Ἀλεξανδρίνος, Βυζαντινός, Φλωρεντινός, Παριστινός, Παλατινός azt mondja Livadás, hogy a hibáztatott hangsúlyozás már több évszázados, s hogy Βυζαντινός semmifele régi kéziratban nem található, hanem mindig Βυζαντινός.

Ezek ellenében Oekonomidis a *Klio* című görög hirlap 1883-ik évfolyamának 1170. és 1171-ik számú tárczájában, Ἐπιστολιμαία διάλεξις περὶ τοῦ ἐθνικοῦ ὀνόματος Βυζαντινός ἢ Βυζαντινός című értekezésében azt vitatja, hogy sem az egyik sem a másik írásra nem lehet régi bizonyítékokat fölhozni, hanem hogy Βυζάντιος a helyes, a mint ezt már a byzanti Stephanus mondta a szótárában, hol Βύζας-tól származtatta a Βυζάντιος-t. Csak az újkori szótárírók mondják, hogy Βυζαντινός későbbi alakja a Βυζάντιος-nak; de a helyett, hogy görög írókra hivatkoznának, a latin *Byzantinus*-t hozzák föl. Ugyanezt tette Niebuhr is a *Rheinisches Museum* 1827-ik évfolyamának 359. és köv. lapjain. Lobeck pedig a *Pathologiae sermonis graeci prolegomena* című munkájának 243—244-ik lapján csak ezt írja: Βυζάντιος et Βυζαντινός, de a 14-ik jegyzetben hozzáteszi, hogy a *Byzantinus* szó legelőször a Kr. utáni IV-ik században a latinul író Claudianusnál (Eutropius ellen II, 136) fordul elő. Ellenben Dufresne du Cange a *Glossarium ad scriptores mediae et infimae graecitatis* című munkájában nem ír sem Βυζαντινός-t sem Βυζαντινός-t, és az úgynevezett *Scriptores Byzantini* Konstantinápoly lakosairól mindig a Βυζάντιος-t használták. És helyesen; mert valaminth Πόλος-ból lesz Πόλιος, Δήλος-ból Δήλιος, Κρόνος-ból Κρόνιος, Αντίμαχος-ból Αντιμάχιος, Ἀπολλοδώρος-ból Ἀπολλοδώριος, Ποίας-ból (gen. Ποίαντος) Ποιάντιος, Καλυδών-ból Καλυδώνιος, Καρχηδών-ból Καρχηδώνιος, Ὀποὺς-ból Ὀπούντιος, úgy Βύζας-ból (gen. Βύζαντος) lesz Βυζάντιος.

Az *ανος* végű háromnemű mellékneveket a régiek mindig végélesen irták és ejtették, péld. ἀγανός (barátságos), ἐδανός (kellemes, izletes), ἰδανός (tekintélyes), ἱκανός (elegendő), ὀρφανός (árva), πεδανός (lapályos), πιθανός (valószínű), ῥοδανός (nyulánk,

ingatag, hajló), στεγανός (fedő, védő), τραγανός (ehető); azért minden analogiával harczolna, ha e népnemek Ἀγκυρανός, Ἀσιανός, Γερμανός helyett Ἀγκυρᾶνος-t, Ἀσιᾶνος-t, Γερμᾶνος-t íránk. Ugyanez áll az ινος- végű melléknevekről, kivéve az anyagjelentőket és birtokos mellékneveket, melyek végharmadélesek, mint λίθινος (kőből való), κρίθινος (árpából való), ξύλινος (fából való), Βύβλινος οἶνος (Biblini bor). A többi mind végéles, péld. ταχινός (gyors), ἀληθινός (igazi), πυκνός (sűrű), πεδινός (lapályos), θερινός (nyári), χειμερινός (téli), εαρινός (tavaszi), έσπερινός (esti), νυκτερινός (éjeli), έωθινός (hajnali). Csak öt ινος végű névnek van az ι fölött hajtott ékeze, u. m.: ἀγγιστινος (tömör), παλλακίνος (törvénytelen fiú; fiatal katona), προμνηστίνος (egyik a másik után), άγρωστινος (vadász, paraszt), γελωτινος (nevetséges). De ezek már a klasszikus korban elavult szók levén, nem folytak be a többi ινος végűek hangsúlyozására.

Végéles hangsúlyuk volt a népnemeknek is, mint Ἴρπινοί, vagy Ἴρπηνοί, Ἀμαντηνοί vagy Ἀμαντινοί, Ταυρινοί. Ezzel nem ellenkezik Ἀργύρινοι népnév hangsúlya, mert anyagjelentő melléknévből képeztetett. Azért rosszúl írta Suidas és utána Meineke Ἀργυρινοί-nek. Ezt bizonyítja az is, hogy az Argyrokastron lakosai Peloponnesusban még ma is gyakran Ἀργύρινοι-nek neveztetnek.

Következőleg ezek Σαβῖνοι, Λατῖνοι, Ἀκραγαντινοί, Ῥηγῖνοι, Λεοντινοί: itáliai és siciliei népnemek s nem hangsúlyoztatnak a görög, hanem a latin nyelv természete szerint s így a Βοζαντινός szó is mind alakjára mind hangsúlyára nézve latin. A Βοζαντινός pedig alakjára nézve szintén latin, de hangsúlya görög.

Ugyanez áll az Ἀλεξανδρινός és Ἀλεξανδρινός-ról.

Oekonomidis nem kétkezik tehát, hogy a görög népnemek ινος és ινός végzését a latin nyelvből vették át a görög írók, és rosszalja Meineke eljárását, a ki az ilyen népnemeket mindig ινος végzéssel írja, ινός helyett, mely utóbbi, Oekonomidis szerint, habár latinos alak, megtartotta mégis a görög hangsúlyt.

Fájdalom! Oekonomidis az idén meghalt. Máskor lesz még alkalmam érdemeit méltatni.

IV.

A Νέξ 'Ημέρα 1883-iki évfolyamának húsz tárcza-cikkében, egy névtelen tudós keményen bírálta meg Kontos munkáját.

Ő helyesebbnek tartja a διαλυτής-t, mint a διαλύτης-t, mert Thukydidestől kezdve a mai napig minden görög ember így hangsúlyozza. A Kontos által bizonyítékul idézett λύτης és προλύτης szókra azt jegyzi meg a névtelen bíráló, hogy e két szó későkori s legelőször Justinián császár Pandektáinak előszavában fordul elő, hol λύτης olyan ifjút jelent, a ki négy évig hallgatván a jogtudományt, képes némi jogkérdéseket megoldani. a προλύτης pedig olyant, a ki már öt évig tanulta a jogtudományt s így mind a tanulási évekre mind a megoldási képességre nézve megelőzi az előbbbit.

A Kontos által fölhozott αναλύτης-ről azt mondja, hogy azt csak Pollux idézi Magnesnek a *Lydek* című vígjátékából. Magnes azonban 430 körül Kr. e. halt meg; tehát az αναλύτης classicitása rendületlenül áll.

A mi pedig a καταλύτης-t illeti, ennek különféle jelentményében különféle hangsúlya van. Ugyanis καταλύτης = *vendéglőbe szálló, utas, idegen*; καταλυτής pedig az egyházi íróknál *föloldót* jelent.

V.

1883-ban megjelent Kumanúdis Istvántól, athéni egyetemi tanártól, ama görög szók gyűjteménye, melyek az eddigi görög szótárakban nem fordulnak elő. (Συναγωγή λέξεων ἀθησαυρίστων ἐν τοῖς ἐλληνικοῖς λεξικοῖς. Ἐν Ἀθήναις. Nagy 8-adrét. Ára 14 drachma.)

Számos szót a fölfedezett görög felíratokból gyűjtött össze, legtöbbet azonban az utolsó tíz évben legelőször kiadott régi görög munkákból, valamint régibb kiadásuakból is, de a melyek szókinsét a szótárírók ki nem aknázták. Továbbá latin írók munkáiból is szedett össze görög szókat, melyeket a görög szótárak legnagyobb részében hiába keresünk.

Majdnem minden szónál hivatkozik a forrásra is, melyből a szót merítette.

Igy sikerült neki 7506 szót összegyűjteni.

Jelentményöket többnyire megmagyarázza, de némelykor nem, midőn t. i. a szó jelentményéről kételkedik.

Gyűjteményébe néhány olyan szót is vett föl, melyek meg vannak ugyan a kilencz kötetből álló *Thesaurus graecae linguae* című szótárban, de a melyeket a szótár szerzői nem tartanak valódi görög szóknak. Ezeknek valódi görögségét bebizonyítja Kumanúdis az ő forrásaiból.

Azonkívül fölvette munkájába a hajdankori hónapok, ünnepek, versenyek, istenek eddig ismeretlen neveit.

Néhány szó már meg van Sophoklesnek *Greek lexicon of the roman and byzantine periods* from B. C. 146 to A. D. 1100 (Boston 1870) című szótárában, de ezt később kapta kezéhez Kumanúdis.

A mostani görögök némelyei csodálkozni fognak, hogy Kumanúdis gyűjteményében olyan szók is szerepelnek, melyek az újkori görög munkákban és hirlapokban, sőt a társalgásban is már régóta fordulnak elő. Ezt így magyarázza Kumanúdis: az újkori görög tudósoknak szükségök levén némely fogalmak kifejezésére, új szókat kepeztek, melyeket azonban ugyanazon nemzeti nyelvszellem már századokkal ezelőtt képezett, de régi könyvekben voltak eltemetve.

Forrásai a következők:

Böckh: Corpus inscriptionum graecarum.

Corpus inscriptionum atticarum.

Corpus inscriptionum latinarum.

Inscriptiones graecae antiquissimae praeter atticas in Attica repertas.

Cauer: delectus inscriptionum graecarum propter dialectum memorabilium.

Kaibel: Epigrammata graeca ex lapidibus collecta.

Oekonomidis 'Εποίγια Δοκρῶν γράμματα.

Lebas et Foucard: Inscriptions grecques. Mégaride et Peloponèse.

Lebas et Waddington: Inscptions grecques. Asie mineure.

Wescher et Foucard: Inscriptions de Delphes.

Rhangabé: Antiquités helléniques.

'Αρχαιολογική Ἐφημερίς Ἀθηνῶν. 1837—1860, és 1863—1874.

Revue archéologique de Paris.

Journal des Savants.

Annuaire de l'association pour l'encouragement des études grecques en France.

Notices et Extraits des manuscrits de la bibliothèque nationale de Paris.

Archæologische Zeitung von Berlin.

Mittheilungen des deutschen archæologischen Institutes in Athen.

Bulletin de correspondance hellénique. Athen.

The journal of hellenique studies. London.

Φιλίστωρ. Athén 1861—1863.

Ἀθήναιον. Athen. Tíz kötet.

Μουσεῖον καὶ βιβλιοθήκη τῆς Ἐθναγωγικῆς σχολῆς Σμύρνης. 1873—1880.

Benndorf: *Griechische und sicilianische Vasenbilder*.

A byzanti írókból fölhasználta Eunapiost, Agathiastr, Prokopioszt, Menandert, Genesioszt, Theophylaktoszt, Kedrenoszt, Synkellost, Theophanest, Malalast, Porphyrogenitoszt, Komnéni Annát, Niketast, Pachymerest, Kantakuzént, Attaléotest, Gregorast.

A szentatyák irataiból is meritett és pedig Mignet *Patrologia graeca* című munkája szerint.

Továbbá forrásokul használta Rhallisznak és Potlisznak Athénben 1852—1859-ben kiadott Σύνταγμα τῶν θεῶν καὶ ἱερῶν κανόνων, — Lamprosznak *Collection des romans grecs en langue vulgaire et en vers* és Μιχαήλ Ἀκομινάτου τοῦ Χωνιάτου τὰ σωζόμενα, — Mavrophrydisnek Ἐκλογή μνημείων τῆς νεωτέρας, ἑλληνικῆς γλώσσης, — Wagner és Bikelasnak *Trois poèmes grecs du moyen-âge inédits*, és Sathásnak Μεσαιωνικὴ βιβλιοθήκη című munkáit.

Vége kiaknázta Josephos Flavios, Philou, Pseudo Herodian, Philostratos, Lydiai János, Pelúsiuni Izidor, Pisidiai György, Niketas Eugenianos, Ptochoprodromos, Ephræmius szerzetes munkáit, Theodoz, Jusztinián és Leo császárok törvényeit, a *szenve.ú Krisztus* című tragédiát, a sibyllai jóslatokat, Eus-

tathios, Planudes, Harmenopulos iratait. Végre a latinok közül Vitruvius, Martialis, Martianus Capella, Gellius, az idősb Plinius, Apulejus, Ausonius, Sidonius, Caelius Aurelianus, Sz. Ágoston, Sz. Jeromos, Tertullianus, Apicius és mások munkáit.

Istenségeknek eddig ismeretlen nevei s melléknevei:

'Αγεμώ, 'Αγεσώ, Artemis mellékneve, valószínűleg az ismeretes 'Αγεμόνα, 'Ηγεμόνα helyett.

'Αμφιώνα, — Βαιτοκαικεύς, Zeus mellékneve; — Βαλμαρκώς, Βελήλα, Βελσούρρδος, Βιδάτας (= 'Ιδάτας, 'Ιδαῖος), Βινατία, 'Ιλίθυια, istennő Krétában; — Γανίς, 'Ελευσία (= Εἰλειθυια), Ἐρσης Apollo mellékneve, — 'Ιακυνθότροφος Artemis mellékneve, — Κρατεανός, Apollo mellékneve. — Λαβάνης, λαμπαδιανάπτης, isten mellékneve, a ki az üstökös csillagokat (λαμπαδίας) meggyújtja, Μουζηγή, Ὁράτριος (= Φράτριος) Ζεὺς, — Πασικράτεια, Persephone mellékneve, — Περμβήνοδος Ζεὺς, — Ταλετίτας, Zeus mellékneve, — Τῆνα Βιδάταν = Ζῆνα 'Ιδάτην azaz Ζῆνα 'Ιδαῖον, — Τροκλιμήνη.

Ünnepek s versenyjátékok nevei:

'Αγρίππηα, Ἀλκείσπις, 'Αμφιέραα, 'Αρχιγέσια, Δελφίνεια, Δεπανάμια, Δώρεια, Καλαμαῖα, Λάφρια, Λειβίδηα, Λευκοφρόνεια, Νικαφύρια, Παταίχεια, Ταμόνεια, Τεμενίτης Posidon mellékneve, Φιλημονήια, Ψευδοδηΐφοβος = Minerva.

Hónapok nevei:

'Αγναῖος, Thessaliában.

'Αγραστυών, 'Αγρεστυών, 'Αγροστυών, 'Αγρυστυών Amphissában.

'Αγριώνιος, Boeótiában.

'Αγρεῖος, Aetoliában.

'Αδρόμιος, Thessaliában.

'Αθάναιος, Aetoliában.

'Αλιαῖος, Ἄλσειος, 'Αρησιών, 'Αρχοστάσιος. 'Αφάμιος, Γάλαξιών, Γενέτιος, Δινών, Ἑρμαιών, Λαφριαῖος, Μεγαλάρτιος, Μιλτοφориών, Παναγύριος, Πανβοιώτιος, Πελυσιών, Προχύκλιος, Σπερμιος.

Mutatványul szolgáljanak még a következő szók: τὰ ἀναγοκατάγοντα (Porphyrogenitusnál) = kútgém ἀνάγω-tól földhúzó és κατάγω-tól lehúzó. ἅπταν = ἀπὸ τῶν.

βαρυσυδνησμός = βαρβαρισμός. Világos, hogy a régi βαρυ és αὐδῶ-ból keletkezett.

γεοκτεῖται = földbirtokosok (Corpus inscript. graecar.)
Szabatosan volna γεωκτεῖται.

δαμετᾶν = δημοτῶν többes számú birtokos (község-
belieknek).

ἑατὸν, ἑατοῦ, ἑατῶ = ἑαυτὸν, ἑαυτοῦ ἑαυτῶ.

ἑκατονταετίζω = századik évemet töltöm. ἐττοῖ παρέοντος =
ἐπὶ τοῦ παρόντος.

Ζι = Δι = Δι.

ἡμιόβελος = ἡμιόβελος, fél obolus.

θεῖρος = θεωρός.

ἰβισσαεῖον, az ibisz madár sirja.

ἱεράζω és ἱεργεύω papi szolgálatot végzek.

καππάντος χρόνου = κατὰ παντὸς χρόνου.

κεκληβώς = κεκλοφώς, tolvaj.

κεφαλουργός, a műhely főnöke.

λειτωργίμην = λειτουργεῖν.

λιπαρότερος, a fivéreitől elhagyott.

μα = 1. μα, ἑμὲ, 2. annyi mint δέ, 3. μή.

μαχαρίσκιον szakácsocská; erről Plinius (hist. nat. XXXII.
55) «fecit Pytheas et cocos *magiriscia* appellatos». μακχιγίδομαι
(μακχίδομαι, μακίζομαι) kicsiny vagyok.

νακóρος = νασκόρος, νεωκόρος,

νευμεινίη = νεομηνίη, νοομηνία.

ξενότελος, idegenek adója.

ξύλολόφιον fából készült szent szószék.

οἰαλᾶς = ὕαλᾶς, üveges.

ὀκτάκιν = ὀκτάκις.

ονς a többes szám accusativusának végzése ους helyett;
mint ποθ' αὐτόνς = πρὸς αὐτούς, — συγκακλημένονς = συγκα-
κλημένους.

ὀσκία = οἰκία.

παιδόπαις, gyermek gyermeke.

πάρ = περὶ. πᾶρ πολέμῳ = περὶ πολέμου.

σάσιστα = ἐγγιστα.

συνάλλαγμα = συνάλλαγμα.

τάοτα = ταῦτα.

ταύτες = ταύταις.

τριάντα (τριᾶκοντα) a Kr. u. első századokból való föliraton.

Ez a legrégibb példája a mai népnyelvben szokásos τριάντα szónak.

ἄμοι = ὁμοῦ.

ὀποῤευκτικοὶ σύνδεσμοι = subiunctivæ coniunctiones.

ὀποτροπέω, aláfúrok.

φαιδυντής = φαιδρυντής; tisztító, fényesítő. Valószínű tehát, hogy hajdan φαιδύνω ige is volt a φαιδ gyöktől, melyből φαιδιμος, φαίδων is lett.

φανειρός = φανερός.

φάρειν és φάρην = φέρειν.

Χάδαν (Χανδόν) föltátott szájjal.

A nem rég talált föliratokból ismeretes hangtani változások közül összeállítottam a következőket:

α több szóban ε helyett áll; mint ἀμφότερος = ἀμφότερος, δάλτος = δέλτος, ἐλεῦθαρος = ἐλεύθερος, θαραπεύω = θεραπεύω. Ugyanez történik némelykor a mai népnyelvben is; péld. ἀλαφρός = ἐλαφρός, ἀλάφι = ἐλάφιον, ἀγκαλῶ = ἐγκαλῶ.

α némelykor ο helyett is áll; mint τριακάσιοι = τριακόσιοι.

αέ áll αι helyett; mint Αἰῦρα = Αἶῦρα, τᾶε = τᾶ = τῇ, Ἀεσχόνδας = Αἰσχόνδας.

αο előfordul αυ helyett; mint αὐτός = αὐτός, Ἀστοκράτης Αὐτοκράτης.

αυ helyettesíti az αο-t és ας-t; péld. Ἀπολλωνίδαυ = Ἀπολλωνίδαο = Ἀπολλωνίδου, — Καλλίαυ = Καλλίαο = Καλλίου, — γαῦ = γᾶς = γῆς, — οἰκίαυ = οἰκίας.

β áll δ helyett, mint Βελφοὶ = Δελφοὶ.

δ = τ, péld. σαδραπᾶν = σατραπῶν;

digamma áll egy mássalhangzó és önhangzó között, mint Δφεινίας = Δεινίας, προξενφος = πρόξενος.

ε = αι, α és ο, péld. γένητε = γένηται, — Φεδυντίς = Φαιδυντίς, — Αὐτοκρέτης = Αὐτοκράτης, — ἐρετή = ἄρετή, — Τρεφώνιος = Τροφώνιος.

ἐ = ἐκ, mint ἐ (= ἐκ) Ναυπάκτου, — ἐ δάμο = ἐκ δήμου, — ἐ θαλάσσης = ἐκ θαλάσσης.

ει = ε, οι, η, ω; péld. Τρεφώνειε = Τροφωνίω, — ἄλλει = ἄλλω, — αὐτεῖς = αὐτοῖς, — ποιούμενει = ποιούμενοι, — εἰάν = ἐάν, μεῖ = μὴ, πατεῖρ = πατήρ.

εο = ου, mint ἐοεργέτης = εὐεργέτης, — εῶνοια = εὐνοια

εὔ = αὔ, mint εὐτός = αὐτός.

ζ = γ, δ; péld. ζᾶ = γᾶ = γῆ, οὐζὲ = οὐδὲ, ζίκαῖα = δίκαια.

η = αι és ει, mint ἡλὺν = εἰλὺν = ἔαν, ἡῖ = αἰεῖ, οὐδὲ ἡς = οὐδεῖς.

θ = σ, péld. θάλαθθα = θάλασσα.

Hehezetes betűvel két egymásután következő szótag kezdődik; mint θεθίς = τηθίς = τήθη, — ἀνεθέθη = ἀνετέθη, θεθμός = θεσμός, θροφός = τροφός, θυφλός = τυφλός. Ma is azt mondja a nép θρέψω = τρέψω, θροφή = τροφή. De a kemény hehezet néhány föliratban σ helyett is áll, péld. Ποθοῖδαῖα = Ποσιδαῖα, Ἑλευθύνια = Ἑλευσίνια, Λόσιππος = Λόσιππος.

ι gyakran az η és ω végű nőnemű nominativushoz, az ω végű parancsolóhoz ragasztatik s az igéknél közbetoldatik, péld. Θεοτίμηι = Θεοτίμη, βουλήι = βουλή. ἐπελθόντες = ἐπελθόντες, πραξίμεν = πράξομεν, Φιλώι = Φιλώ, ἔστωι = ἔστω, ἀναγραψάτωι = ἀναγραψάτω.

ο = α és ς (digamma), mint δέκοτος = δέκατος, ὀνεχώρησε = ἀνεχώρησε, Ὀράτριος = Ῥάτριος,

ου = εὔ, ος, υ, ω, péld. ὀνάλουμα = ἀνάλωμα, τοῦ κοινοῦ = τῷ κοινῷ, οδεργέτης = εδεργέτης, τοῦν πολιτάουν = τῶν πολιτῶν = πολιτῶν, ἄλλουν Ἑλλάνουν = ἄλλων Ἑλλήνων, οὐπὲρ = ὑπὲρ, Δαμώνους = Δάμωνος, οὔστερος = ὕστερος.

οι = ου, αι; mint Σιλάνοι = Σιλάνου, ἑαυτοῖ = ἑαυτοῦ, τέτακτοι = τέτακται, δικάζητοι = δικάζηται.

π = μ, θ; péld. γρόππατα = γράμματα, Πετθαλοῖ = Θεσσαλοῖ.

πο = πρὸς, mint ποθεδρία = προσεδρία, ποθήκων = προσήκων.

ρ = σ; péld. τὰρ γὰρ = τὰς γὰς = τῆς γῆς, πόλιος = πόλειως, εδεργέταιρ = εδεργέταις.

σ = θ; mint σιὸς = θεός, σίς = τίς.

τθ = σσ; lásd fölebb Πετθαλοῖ = Θεσσαλοῖ.

τ = ζ; mint Τῆνα = Ζῆνα.

υ = ι, ο; péld. γένοιτω = γένοιτο, ὁ βουλέμενυς = ὁ βουλόμενος, ὁ οὐρανὸς = ὁ οὐρανός, ἰάκυνθος = δάκυνθος. Még ma is mondják némely vidéken ὁ Νικόλαος = ὁ Νικόλαος.

VI.

Boreádis Antal irt szövegjavításokat Thukydides scholionjaihoz (Διορθωτικά εἰς τὰ παλαιὰ εἰς τὸν Θουκυδίδην σχόλια. Lipsiæ, typis Brockhaus 1883.). A Σχόλια II. könyvének 37-ik szakaszában ez áll: «ἀρίστη πολιτεία τὸ ἀπονέμειν πᾶσι τὸ δίκαιον κατὰ τὰς ἰδίας διαφορὰς καὶ διενέξας». A διενέξας értelmetlen, azért ő a διενέσεις szóval helyettesíti, mely *viszályokat* jelent. — Az V. könyv 10. szakaszában ὀφηλὸν δὴ helyett szerinte δηλονότι olvasandó, mert a régi másolóknál δηλ állt, de a λ idővel elkopván, csak δη volt látható. Ugyanezt a hibát tizenöt helyen javította ki.

Némely javítás azonban, mely itt előfordul, már Haase szövegében is található.

Ezt a könyvet Papageorgios Péter ismertette a *Klióban*.

VII.

Zákas Anasztáz szintén irt szövegjavításokat görög írókhoz, melyek közül Aeschylosra vonatkozik 6, Sophoklesre 9, Thukydidesre 22, Platónra 10 és Demosthenesre 1. (Διορθωτικά εἰς Ἑλλήνας συγγραφέας. Ἐν Αἰφίᾳ, 1882.)

¶Aeschylos *Agamemnon*-jában a 728. (702). verset így olvasta Hermann ἔθος τὸ πρὸς τοκέων, de minthogy a flórenczi kódexben τοκήων áll, azért Wellauer, Schneidewin és Ahrens így változtatták: ἔθος τὸ πρὸςθε τοκήων, Bothe pedig ἔθος τὸ πρὸς γε τοκήων s mások ἔθος τὸ πρὸς τοκήων. Zákas el nem fogadja ezeket a javításokat és helyettök ἔθος τορῶς το τοκήων ír.

Hogy az egészet megértsük, ide kell iktatnom az előző verset is:

Χρονισθεὶς δ' ἀπέδειξεν
ἔθος τορῶς τὸ τοκήων.

Azaz: «Felserdülvén pedig *világosan* megmutatta szülői erkölcsét». ἔθος τὸ πρὸςθε τοκήων pedig ezt jelentené: «az előbbi, a hajdani szülők erkölcsét», a mi mindenesetre szószaporítás, mert az magától értetődik, hogy a szülők előbb léteznek a fiúnál.

VIII.

Μελέτη ἐπὶ τῆς νέας ἑλληνικῆς ἡ βράσανος τοῦ ἐλέγχου τοῦ φερδαντικισμοῦ ὑπὸ Γεωργίου Χατζιδάκη. Athen. 1884.

E czim alatt adott ki Chatzadákis György egy nagy készülségről tanúskodó munkácskát, azaz *Tanulmányt az újjörög nyelvről vagy az ál-attikisták czáfolatának vizsgálatát*. Ebben ő Kontos és Livadás elvei felé hajlik s a Nέα Ἡμέρα-ban megjelent támadások ellen fordul. Etre most egész cikksorozatban felel a Nέα Ἡμέρα.

IX.

Az összehasonlító nyelvészetről írt az Ἑσπερος című görög folyóirat 1883. évfolyamának 59. és 60. számában Dósios Miklós Korfuból, e czim alatt: *Περὶ τῆς ἰνδοευρωπαϊκῆς ἡ ἰνδογερμανικῆς οἰκογενείας*. (Az indoeurópai vagy indogermán családról.) Ebben világos s alapos tájékozást nyújt az árjai nyelvtudomány állapotáról.

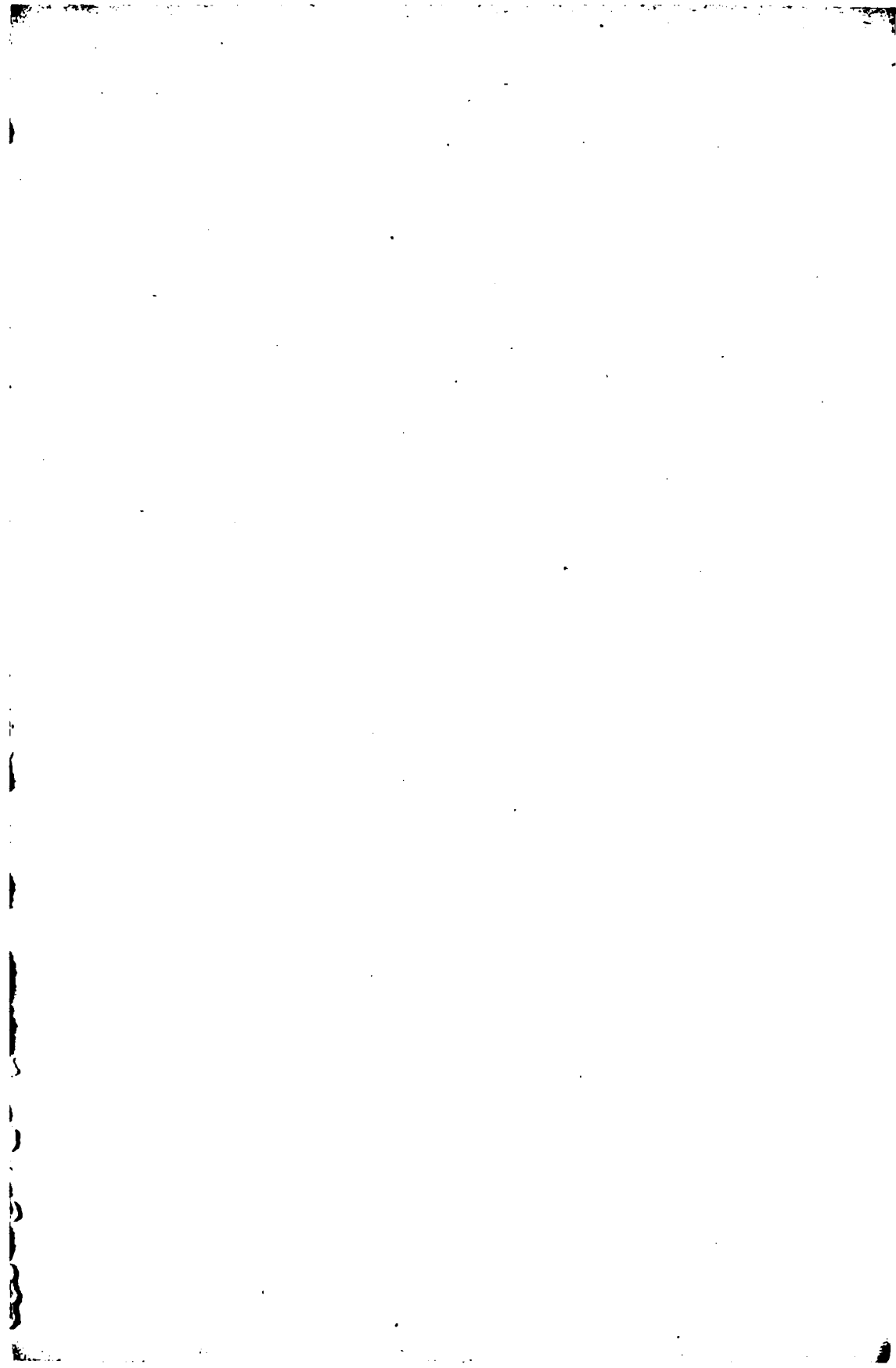
X.

A szótárak mezején is haladást észlelünk a mai görögök-nél. Eddig csak egy görög ember, t. i. Kontopoulos írt az idegenek számára egy újjörög-angol és angol-újjörög szótárt, mely 1868. és 1869-ben jelent meg Londonban. (*A lexicon of modern Greek-english and English-modern Greek*.) — Ezt messze túlszárnyalja a Krétából származó Jannarakis Antal német-újjörög szótára két kötetben. (*Deutsch-Neugriechisches Handwörterbuch*. Hannover, 1883.) Ez nemcsak tökéletesebb az előbbinél, hanem számos szó mellé odateszi a népnyelv sajátosságos kifejezéseit és szólásmódjait is. Legnagyobb nehézséget okoztak neki a gyárakban és iparcikkekben előforduló idegen műszók. Hogy ezeket helyesen adhassa vissza görögül, személyesen fordult meg görög gyárosoknál és iparosoknál. Nem csoda tehát, hogy néhány ide tartozó szót nem találunk nála. Azonkívül nem találtam a szótárában még más szókat sem, melyek már régen el vannak fogadva. Ilyenek: *Abiturienten-Zeugniss* (ἀποφοιτηγίριον), jöllehet az *Abiturient* (ἀπόφοιτος, τελειόφοιτος) ott van. Azután *agio* (ἐπίχαταλ-

ληγή), — *Facsimile* (πανομοιότυπον), — *Hektometer* (ἑκατόμετρον),
 — *Obligationsrecht* (δίκαιον τῶν ἐνοχῶν vagy ἐνοχικὸν δίκαιον).

A *decimetert* δεκάμετρον-nak fordítja: de ez tíz métert jelent, holott a decimeter a méternek tizedik része. Ezt azonban inkább sajtóhibának tekintem δεκατόμετρον helyett; mert a centimetert és millimetert jól fordítja ἑκατοστόμετρον és χιλιοστόμετρον által.

Vegre meg kell említenem, hogy a *hektométer* nagyon rossz szó; mert ἑκτος annyi mint hatodik; tehát *hektométer* betűszerint a méternek hatodik része. De *hektométer* száz méter jelentésére van elfogadva; száz pedig görögül ἑκατὸν, tehát 100 métert helyesen *hekatométer*-nek kellene nevezni.

házánkban. Székfoglaló *Bartal Antal* l. tagtól 1874. 182 l. 40 kr. — IV. szám. A határozott és határozatlan mondatról. *Barna Ferdinánd* l. tagtól 1874. 31 l. 20 kr. — V. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletről hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. *Dr. Goldziher Ignác* tagtól. 1874. 42 l. 20 kr. — VI. szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonba tartott nemzetközi gyűléséről. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. — II. A németországi philologok és tanfőiskolák 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. *Budenz József* r. tagtól. 1875. 23 l. 15 kr. — VII. szám. Az új szókőről. *Fogarasi János* r. tagtól. 15 kr. — VIII. szám. Az új magyar orthologia. *Toldy Ferencz* r. tagtól. 1875. 28 l. 15 kr. — IX. szám. Az ik-es igékről. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1875. 32 l. 15 kr. — X. szám. A nyelvújításról. *Szarvas Gábor* l. tagtól. 1875. 25 l. 15 kr.

Ötödik kötet. 1875—1876.

I. szám. Nyelvészkedő hajlamok a magyar népnél. *Barna Ferdinánd* lev. tagtól. 1875. 40 l. 25 kr. — II. sz. A neo- és palaeologia ügyében. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — III. szám. A hangsúlyról a magyar nyelvben. *Barna Ferdinánd* lev. tagtól. 1875. 48 l. 30 kr. — IV. szám. Brassai és a nyelvújítás. *Ballagi Mór* r. tagtól. 1876. 22 l. 15 kr. — V. szám. Emlékeszéd *Krizsa János* l. t. felett *Szász Károly* l. tagtól. 1876. 40 l. 25 kr. — VI. szám. Művészet és nemzetiség. *Bartalus István* l. tagtól. 1876. 35 l. 20 kr. VII. szám. *Aeschylus*. *Télly Iván* lev. tagtól. 1876. 141 l. 80 kr. — VIII. szám. A mutató névmás hibás használatá. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 1876. 15 l. 10 kr. — IX. szám. Nyelvtörténelmi tanulások a nyelvújításra nézve. *Imre Sándor* l. tagtól 1876. 97 l. 60 kr. — X. szám. *Bécezy Károly* emlékezete. *Arany László* l. tagtól.

Hatodik kötet. 1876.

I. szám. A lágy aspiráták kiejtéséről a zendben. *Mayr Auréltól* 10 kr. — II. szám. A mandsuk szertartások könyve. *Bálint Gábortól* 10. kr. — A rómaiak satirájáról és satirairóikról. *Dr. Barna Ignác* l. tagtól 20 kr. — IV. szám. A spanyolországi arabok helye az iszlám fejlődése történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval. *Goldziher Ignác* l. tagtól. 50 kr. — V. Emlékeszéd *Jakab István* l. t. fölött *Szász Károly* r. tagtól 10 kr. — VI. Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. *Szilágyi István* l. tagtól. II. *Vasary Kolozstól*. III. *Révész Imre* l. tagtól. 60 kr. — VII. Emlékeszéd *Mátray Gábor* l. t. felett. *Bartalus István* l. tagtól 10 kr. — VIII. A mordvaiak történelmi viszonyosságai *Barna Ferdinánd* l. tagtól 20 kr. — IX. *Eranos*. *Télly Iván* l. tagtól. 20 kr. — X. Az ik-es igékről. *Joannovits György* l. tagtól 40 kr.

Hetedik kötet.

I. Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. *Barna Ferdinánd* l. tagtól 50 kr. — II. *Podhorszky Lajos* magyar-sínai nyelvhasznítása. *Budenz József* r. tagtól 10 kr. — III. *Lessing* (székfoglaló). *Zichy Antal* l. tagtól. 20 kr. — IV. Kapcsolat a Magyar és szuomi irodalom között *Barna Ferdinánd* l. tagtól 10 kr. — Néhány ösműveltségi tárgy neve a magyarban. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 30 kr. — VI. Rankavis *Kleon* új-görög drámája. *Télly Iván* l. tagtól. Ára 30 krajcár. — VII. A nevek uk és ük személyragairól. *Imre Sándor* l. tagtól. 20 kr. — VIII. Emlékeszéd *Székács József* l. tag fölött, *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IX. A török tatár nép primitív culturájában az égi testek. *Vámbery Ármán* r. tagtól 10 kr. — X. *Bátori László* és a *Jordánszky-codex* bibliafordítása. (Székfoglaló.) *Volf György* l. tagtól 10 kr.

Nyolczadik kötet.

I. *Corvin-codexek*. *Dr. Ábel Jenő* tagtól. 60 kr. — II. A mordvaiak pogány istenei s ünnepi szertartásai. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 50 kr. — III. *Orosz-lapp* utazásomból. *Dr. Genetz Arvid* tagtól. 20 kr. — IV. Tanulmány a japáni művészetéről. *Gr. Zichy Ágost* tagtól. 1 ft. — V. Emlékeszéd *Pázmándi Horvát Endre* 1839-ben elhunyt r. t. fölött. A születése századik évfordulóján, *Pázmádon* rendezett ünnepélyen, az Akadémia megbízásából tartotta *Szász Károly* r. t. 10 kr. — VI. *Ukonpohár*. A régi magyar jogi szokásnak egyik töredéke. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — VII. Az ugynevezett lágy aspiráták phoneticus értékéről az ó-indben *Mayer Auréltól*, 60 kr. — VIII. Magyarországi humanisták és a dunai tudós társaság. *Dr. Ábel Jenő* tagtól. 80 kr. — IX. *Ujperzsa* nyelvjárások. *Dr. Pozder Károly* tagtól. 50 kr. — X. *Beregszászi Nagy Pál* élete és munkái. Székfoglaló *Imre Sándor* r. tagtól. 30 kr.

Kilenczedik kötet.

I. Emlékeszéd *Schiefner Antal* k. tag felett. *Budenz J.* r. tagtól 10 kr. — II. A *Boro-Budur* Jáva szigetén. *Dr. gr. Zichy Ágost* l. tagtól 40 kr. — III. Nyelvünk

ujabb fejlődése. *Ballagi Mór* r. tagtól 20 kr. — IV. A hunnok és avarok nemzetisége. *Vámbéry Ármin* r. tagtól. 30 kr. — A Kún-vagy Petrarka-codex és a kúnok. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 30 kr. — VI. Emlékbeszéd Lewes Henrik György külső tag felett. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VII. Ős vallásunk főistenei. *Barna Ferdinánd* l. tagtól 40 kr. — VIII. Schopenhauer aesthetikája *Dr. Ruzsicska Kálmántól*. 10 kr. — IX. Ős vallásunk kisebb isteni lényei és áldozat szertartásai. *Barna F. l.* tagtól 30 kr. — X. Lessing mint philologus. *Dr. Kont Ignácztól* 30 kr. — XI. Magyar egyházi népénekek a XVIII. századból. Székfoglaló. *Bogisich Mihály* l. tagtól. 50 kr. — XII. Az analogia hatásáról, főleg a szóképzésben. *Simonyi Zsigmond* l. tagtól 20 kr.

Tizedik kötet.

I. A jelentéstan alapvonalai. Az alakokban kifejezett jelentések. (Székfoglaló.) *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 30 kr. — II. Etzelburg és a magyar húnmonda. (Székfoglaló.) *Heinrich Gusztáv* l. tagtól. 20 kr. — III. A M. T. Akadémia és a szómi irodalmi társaság. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — IV. Értsük meg egymást. (A neologia és orthologia ügyében.) *Joannovics György* t. tagtól. 30 kr. — V. Baranyai Decsi János és Kis-Viczay Péter közmondásai. *Ballagi Mór* r. tagtól 10 kr. — VI. Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophokles tropusaival. Mivéltségtörténeti szempontból. (Adalék a költészet összehasonlító tropikájához.) *Dr. Petz Vilmos* tanártól. 60 kr. — Id. gróf Teleki László ismeretlen versei. *Szász Károly* r. tagtól 10 kr. — VIII. Cationale et Passionale Hungaricum. *Bogisich Mihály* l. tagtól. 30 kr. — IX. Az erdélyi hirlapirodalom története 1848-ig. *Jakab Elek* l. tagtól. 50 kr. — X. Emlékbeszéd Klein Lipót Gyula kútag felett *Dr. Heinrich Gusztáv* lev. tagtól. 40 kr. — XI. Ujabb adalékok a magyar zene történelméhez *Bartalus István* l. tagtól. 40 kr. — XII. A magyar romanticismus. (Székfoglaló.) *Bánóczi József* l. tagtól. 10 kr. — XIII. Ujabb adalék a magyar zene történelméhez. *Bartalus István* l. tagtól. 40 kr.

Tizenegyedik kötet.

I. Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar nemzet? *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — II. Ujgörög irodalmi termékek. *Dr. Telfy Iván* l. tagtól. 40 kr. — III. Középkori görög verses regényeek. *Dr. Telfy Iván* l. tagtól. 30 kr. — IV. Idegen szók a görögben és latinban. *Dr. Pozder Károlytól*. 50 kr. — V. A csuvasokról. *Vámbéry Ármin* r. tagtól 30 kr. — VI. A számlálás módjai és az év hónapjai. *Hunfalvy Pál* r. tagtól 20 kr. — VII. Telegdi Miklós mester magyar katechismusa 1562-ik évből. *Majláth Béla* l. tagtól. 10 kr. — VIII. Káldi György nyelve. *Dr. Kiss Ignácztól*. 50 kr. — IX. A Muhammedán jogtudomány eredetéről. *Goldziher Ignác* l. tagtól 10 kr. — X. *Vámbéry Ármin* «A magyarok eredete című műve néhány főbb állításának bírálata. *Barna Ferdinánd* l. tagtól 60 kr. — XI. A nyelvfejlődés történelmi folytonossága és a nyelvőr. *Ballagi Mór* r. tagtól. 20 kr. — XII. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet. I. Válaszom Hunfalvy Pál bírálati megjegyzéseire. *Vámbéry Ármin* r. tagtól. 30 kr.

Tizenkettedik kötet.

I. Seneca tragédiái. *Dr. Kont Ignácztól*. 60 kr. — II. Szombatos codexek. *Dr. Nagy Sándortól*. 30 kr. — III. A reflexiv és valláserkölcsei elem a költészetben s Longfellow. Székfoglaló. *Szász Béla* l. tagtól. 30 kr. — IV. A belviszonyragok használata a magyarban. *Kúnos Ignác* és *Munkácsi Bernáttól*. 50 kr. — V. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet II. *Vámbéry Ármin* r. tagtól. 50 kr. — VI. Kiktől tanult a magyar írni, olvasni? *Volf György* l. tagtól. 50 kr. — VII. A kasztamuni-i török nyelvjárás. *Irta Thury József*. 50 kr.

A HELYES MAGYARSÁG ELVEI.

Irta: PONORI TEWREWEK EMIL.

Tartalma: I. A nyelv mivoltáról. II. Nyelvünk viszonyosságáról. III. Idegen szavaink. IV. Nyelvérzés és népetymologia. V. Purismus. VI. Neologismus. VII. Mondattan. VIII. A fordításról. IX. A helyes magyarság elvei.

Ára 50 kr.

A MAGYAR NYELVÚJÍTÁS ÓTA DIVATBA JÖTT IDEGEN ÉS HIBÁS SZÓLÁSOK BÍRÁLATA, tekintettel az újítás helyes módjára.

Irta: IMRE SÁNDOR, a M. T. Akadémia tagja.

Tartalom: Bevezetés. — I. Hangtani újítások. — II. Szóragozás. — III. Szóképzés. — IV. Szófüzés. — V. Stíl.

Ára 1 frt.